

HIÁNYOZNAK A MAGYAR UTÓNÉVKÖNYVBŐL

Az 1971-ben megjelent Magyar utónévkönyv szerint hazánkban 1827 keresztnév anyakönyvezhető. A 895 női és 932 férfinevet két kategóriába sorolták be ajánlott és elfogadható megjegyzéssel. A kötet előszavában Ladó János részletesen leírja a névgyűjtéssel kapcsolatos munkálatokat, valamint azt, hogy a Nyelvtudományi Intézet által javasolt jegyzéket több mint száz külső szakértő véleményezte, ezután történt a kiválasztás (LADÓ JÁNOS: Magyar utónévkönyv, Akadémia Kiadó. Bp.1982. 6). Itt olvashatjuk azt az adatot is, hogy 1771 nevet töröltek az összegyűjtött névanyagból, azaz az eredetinek 49%-át. Sokszor eltöprengtem, vajon mely nevek maradhatnak ki és miért. Vajon miért kerültek be olyanok mint: *Béke, Életke, Mimóza, Napsugár, Őzike, Szironka, Zöldike*, vagy a férfineveknél: *Elmó, Holló, Hümér, Jernő*. Nem hinném, hogy az utónévkönyv megjelenése óta bárki is választotta volna gyermekének ezeket.

A kötetet többen üdvözölték, voltak, akik bírálták, nem csak az általam is példaként említett névanyag, de a benne található becézett névalakok, az önkényes névnapkijelölések miatt is. Talán az összes közt legreálisabb MIKESY Sándor recenziója (MIKESY SÁNDOR: Ladó János: Magyar utónévkönyv. Nyr. 1972/3), aki azt írja, hogy „az ellentétek könyve” lett a *Magyar utónévkönyv*, s ezt indokolja is. Ismertetése végén olvashatjuk, hogy e kötete „hibái tökéletesítésre serkentik, túlhaladásra ösztönzik névészeinket”. (MIKESY: 372) A reform, a mérleglő átgondolás 25 év múlva történt meg. Az anyakönyvi jog újraszabályozása maga után vonta, hogy a névjegyzéket bővítsék. A Nyelvtudományi Intézet munkatársai alapos átgondolással 883 névvel emelték a bejegyezhető utónevek számát, hogy a társadalmi igényeket kielégítsék. Örömdetesen felelevenítettek régi magyar keresztnéveket az idegen nyelvekből átvettek mellett. A férfinevek közé bekerült a *Tibold*, a *Porfir*, a női nevek közé az *Inka*, a *Saroltta* stb. (Dr. UGRÓCZKY MÁRIA: Új magyar utónévkönyv, BM Kiadó. Bp. 1997. 62).

Az elmúlt években sokat forgattam NAGY IVÁN (Magyarország családi címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest. 1857–68) kötetét, természetesen más célból, azonban a szemem fönnakadt a régi magyar családfák egy-egy férfi- és női nevén, s eltöprengtem, vajon ezek miért nem kerülhettek az anyakönyvezhetők listájára. Hangsúlyozom, magyar személyek viselték, több évszázadon keresztül, és sokszor előfordultak a „nemzedékrendi táblákon”.

Tudom, hogy a többezernyi névből pár tucatot kiválasztani nagyon szubjektív dolog, mégis szeretném ezúttal föl hívni a figyelmet rájuk, közülük bizonyára nem egy megérdemelne egy „elfogadható” minősítést.

A női nevek közül ilyenek az: *Ája, Almeria, Armisza, Nídia*. A *Barbarából* keletkezett a *Babuss(z)a* vagy a *Birinka* is kimondottan kellemes hangzású, megjegyzem ez utóbbi *Biri* alakban választható. Elődeink a latinból vették át a *Potenciana* (*Potencia*, egy picenumi város nevéből), a *Vinefrida* (<latin *venin* vagy *ventus* szóból származtatható) neveket. A *Potencianának* megtaláljuk a be-

cézett formáját is a családfákon *Potinka* alakban. Beillene a magyar női névállományba a *Jeremia* (<héber: *Jeremiás* a magyar *Jeromos* párja) név is. Német eredetűnek véljük a *Walburga* nevet, hisz főként e nyelvterületen terjedt el, valójában egy angliai, királyi családból származó szent neveként jegyezték föl, aki 710–779 közt élt. (Szentek élete. Apostoli Szentszék Könyvkiadó. Bp. 1988.248.) Természetesen a magyar helyesírásnak megfelelő alak jöhetne számításba. Sok női becenevünk önállósodott, ezért már anyakönyvezhető, ebbe a kategóriába sorolnám a *Tinka* formát, amely a *Katalin~Katinka* (a *Kata~Kató* elfogadható!) vagy a *Krisztina~Krisztinka* rövidült változata (név eleji csonkolás + képző). Már Mikesy is kifogásolta ismertetésében a *Druzsianna~Druzsiána* név hiányát: „Kimaradt a régi erdélyi reminiscenciákat idéző *Druzsiána*” (MIKESY: 370). Két becézett alakját is olvashatjuk a családfákon: *Druzsza*, *Druzsi*. Erdély leghíresebb családjainál, így a Bethlenekén is többször előfordul. Örömmel olvashatjuk az új utónévkönyvben. A női nevek között utoljára hagytam két úgynevezett „pogány” nevet, amelyek nem Nagy Ivánnál találhatók, hanem Nádasdy Tamás nádor levelezésében (Nádasdy Tamás nádor családi levelezése, szerk. dr. Károlyi Árpád és dr. Szalay József. MTA Történelmi Bizottsága. Bp. 1882.). Feleségétől, Kanizsai Orsolyától született fiának, Ferencnek a dajkái a *Kegyes* és az *Ékes* névre hallgattak. Sem családnevüket, sem a kersztségben kapott nevüket egyszer sem említik a családtagok leveleikben.

A **férfinevek** közt is sok olyat megőriztek Nagy Iván kötetei, amelyek nem szerepelnek az utónévkönyvben. Néhány esetben talán azért döntött ellenük a bizottság, mert családnévként éltek a magyar névrendszerben. Pedig ezzel a funkciójukkal még inkább bizonyítják azt, hogy valóban magyar névnek tekinthetők. Ilyenek a *Bereck* (rég, egyházi személynév, a *Briccius* magyar megfelelője) – ez *Berec* alakban viszont bejegyezhető –, a *Lökös* (*Lörinc* régi becézője), a *Dancs* (aa *Dániel* és ritkábban a *Damján* becézett és kicsinyítő képzős alakja). Hasonló a *Rázmán*, amely *Razmus* formában anyakönyvezhető. Ez utóbbi Magyarországon, régen igen gyakori férfinév volt, vegyes hangrendű alakja (*Rézmán*) szintén elfogadott. A görög eredetű, tudatosan latinosított név (Rotterdami Erasmus saját névválasztása volt) a német nyelvterületen elterjedt *Rosmann* alakjának magyar formája. Szintén magyar névnek számít a *Szerecsén* (etnikai származást jelöl: izmaelita, néger, szaracén jelentésben), a név viselői tán nem is származásuk miatt, hanem bőruk, hajuk sötét színe miatt kaphatták. E csoportba sorolható a városnévként fennmaradt *Szerencs* (KISS LAJOS: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémia K. Bp. 1988. II. 573.), amely eredetileg a Szerémségből származó embert jelölte. Latinból átvett a *Leuszták* (*Leustachius*), a *Peregin* (<*peregrinus*, jelentése: külföldi, idegen, vándorló), amely főként a Pongrácz családban volt gyakori. Essék szó két szláv eredetűről, ezek a: *Doroszló* (KISS: 301.) és a *Jaroszló* (<*Jaroszlav*), kár tőlük idegenkednünk, bizonyítja ezt a sorba beilleszthető, hazánkban rendkívül népszerű *László* név. Az angolban és franciában gyakori *Roger* (<*Ruthger*) ejtésén és helyesírásán már el kell gondolkodnunk. Végezetül a régi századok egyik leggyakoribb férfinévét említeném, amely már a 14. században lejegyezték, ez a *Sandrin*. Sokan a *Sándorral* azonosítják ezt. Egyesek a görög

Alexandros német *Sander* vagy olasz *Sandro* alakjából vezetik le (LADÓ: 210). A *Sandrin* esetében inkább török eredetet feltételezhetünk.

Az itt leírt női és férfineveken kívül természetesen sok kellemes hangzású, a magyar keresztnévi állományba beilleszthető keresztnévet találunk a régi családfákon. Érdekes, hogy ezek mindig több férfit rögzítettek, mint nőt, a női keresztnévek mégis sokkal változatosabbak, és kevésbé öröklődnek.

Bízom benne, hogy e néhány régi keresztnév bemutatásával sikerült fölhívni a figyelmet arra, hogy vannak még régi keresztneveink, amelyek az új utónévkönyvünk „tökéletesítésekor” méltán számíthatnak egykor a bekerülésre és bejegyzésre.

Irodalom

KISS LAJOS 1988: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémiai. Bp.

LADÓ JÁNOS 1982: Magyar utónévkönyv. Akadémiai. Bp.

MIKESY SÁNDOR 1972: Ladó János – Magyar utónévkönyv. Nyr. 96. évf. 1972/3.

Nádasdy Tamás nádor családi levelezése. szerk. DR. KÁROLYI ÁRPÁD és DR. SZALAY

JÓZSEF, MTA Történelmi Bizottsága, Bp. 1982.

NAGY IVÁN 1857-68: Magyarország családi czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal.

Pest.

Szentek élete, Apostoli Szentszék Könyvkiadó. Bp.

DR. UGRÓCZKY MÁRIA 1977: Új magyar utónévkönyv. BM Kiadó. Bp.

FÜLÖP LÁSZLÓ

ASSZONYNEVEK A SZENTENDREI NÉVHASZNÁLAT TÜKRÉBEN

Az asszonynevek vizsgálata időszerűbb kérdés, mint bármi más napjaink onomasztikájában. Egyrészt az ötféle asszonynév-típus bevezetése óta (1974) eltelt idő alkalmat ad arra, hogy megvizsgáljuk az egyes formák népszerűségét és ez által sikerét. Másrészt elérkezettnek látszik az idő, hogy magát a rendszert bíráljuk fölül. A közvélemény és a nyelvészeti szaktudomány is erősen polarizálódott abban a tekintetben, hogy a választható hivatalos formák számának emelésére vagy egységesítési törekvésre volna e szükség a hivatalos névviselés e területére vonatkozó előírásaiban. HAJDÚ Mihály legutóbbi cikkében (NÉ. 22. 45-51) szentendrei művészasszonyok változatos névformáival illusztrálja a szabad névválasztás bevezetésének szükségességét. Ugyanebben városban végeztem én is hasonló névtani kutatásokat, azzal a céllal, hogy a hivatalos és nem hivatalos asszonynévtípusok népszerűségét és gyakorlati hasznosságát összevegyem.

Dolgozatomban két adatgyűjtési módszer (kérdőív, anyakönyvek vizsgálata)